

FRI-2G.305-1-PP-04

PLANNING FOR OLD AGE - THE ESSENCE OF ADULT CARE REFORM IN NORWAY⁵

Dima Spasova, PhD Student

Department of Pedagogy,

University of Ruse "Angel Kanchev"

Tel.: +359887660611

E-mail: dspasova@uni-ruse.bg

Abstract: Care for the elderly in Norway, as in other European countries in general, will face serious challenges in the coming years as the number of elderly people increases. The Norwegian government envisages a reform that aims to address the challenges facing elderly care, which include a growing number of older people, a decline in the working population, the sustainability of the pension system, etc. The main objectives of the reform are to contribute to older people being able to live safely at home, better planning of health and care services, enhanced prevention, the introduction of innovation and technology, and achieving sustainable development. In order to achieve these objectives, inter-institutional cooperation will be supported and municipalities will be empowered and given more responsibilities.

Keywords: Norway, Elderly care, public services, sustainable development.

ВЪВЕДЕНИЕ

Застаряването на населението е един от най-големите обществени проблеми, пред които сме изправени, заедно с технологичното развитие и изменението на климата. Този процес е сериозно обществено предизвикателство, което засяга много държави по света, които трябва да планират дейности свързани с преодоляването на:

1. Финансово натоварени социални системи: С увеличаване броя на възрастните хора, социалните и пенсионните системи ще стават все по-натоварени поради нарастване на публичните разходи за пенсии и социални услуги.

2. Недостиг на здравни грижи: С по-големия брой възрастни хора нараства и търсенето на здравни грижи. Правителствата трябва да осигурят устойчиво финансиране на здравните системи, за да покрият нуждите на увеличаващите се стари хора.

3. Социална изолация и депресия: Застаряването може да доведе до социална изолация и депресия при възрастните хора, което има негативен ефект върху тяхното физическо и психическо здраве.

4. Образование и умения: С нарастването на дълготрайността на живота става все по-важно за възрастните хора да имат възможност за обучение и развитие на нови умения. Това им помага да останат активни и ангажирани в обществото. Според държавите членки на Европейския съюз, хората от третата възраст са ценни за обществото като източници на знания и професионален опит. Участието им в различни образователни форми променя начина им на живот, предоставя им възможности за общуване и придобиване на нови знания. (Vasileva, V. 2020).

5. Демографски спад: Увеличаването на броя на старите хора и намаляване на трудоспособното население може да доведе до дефицит на работна ръка в различни икономически сектори и да ограничи икономическия растеж.

Тези процеси в обществото изискват разработване на целенасочени и устойчиви решения. При бързо развиващата се динамика на живота (Dimitrova L., Ilieva B., 2023) се налага днес правителствата да изготвят стратегии за преодоляване на проблема със застаряване на населението и последиците от това. Необходимо е въвеждането на нови

⁵ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 27 октомври 2023 г. в секция Педагогика и психология с оригинално заглавие на български език: ПЛАНИРАНЕ ЗА СТАРОСТТА – СЪЩНОСТ НА РЕФОРМАТА НА ГРИЖИТЕ ЗА ВЪЗРАСТНИ В НОРВЕГИЯ.

подходи за управлението на тези процеси, в които да бъдат включени всички заинтересовани страни. Методи, основани на гъвкавост, иновативност и сътрудничество между участниците, които да включват в себе си и етапите на мониторинг, контрол и оценка, осигуряващи както коригиране на текущите стратегии и действия според съществуващите предизвикателства, така и разкриване на нови възможности. Тези съвременни начини трябва да са изградени на принципите демократизация, социално овластяване, споделяне на власт и децентрализация (Pavlov, D., Boneva, M. 2020). Именно това е причината все повече стратегии и декларации в международен аспект да насърчават заинтересованите страни за партньорство в процеса на работата. Популяризира се координирането на политики за включване между различните нива на управление и местните общности за съвместното решаване на проблеми, като се разпределя и отговорността между заинтересованите групи. Стимулира се сключването на споразумения между различните участници, като тези договорености създават мрежи, които пораждаат нови социални практики и взаимодействия със заинтересованите страни и изграждат по-устойчиви модели на управление, които са насочени към минимизиране на различните рискове (Ruskova, S., D. Spasova 2022).

ИЗЛОЖЕНИЕ

В тази връзка Кралство Норвегия, което има добре развита и постоянно усъвършенстваща се система на грижи за стари хора, успешно включва всички заинтересовани страни и въвежда превантивни мерки, с които да гарантира достоен живот на възрастните хора, като целта на тези мерки е да бъдат планирани дейности, които да преодолеят по-горе представените предизвикателства. В стратегиите, които разработва правителството, се включват самите потребители, общините, научни работници и други заинтересовани страни.

Тези превантивни мерки, които целят постигането на устойчиво развитие, са представени през месец юни 2023 година в т.н. Бяла книга, която правителството озаглавява "Партньорство и консултации - Реформа за сигурен дом». Там се продължават много от мерките, прилагани от правителството през последните години, с акцент върху превантивността, която ще доведе до отлагане на необходимостта от общинска грижа за възрастните хора.

Реформата се основава на това, което служители, възрастни хора, роднини, доброволци, изследователи и мениджъри констатираха, докато работят «на терен». Проведени са много оценки и изследвания на ефекта на прилагане на здравните и социалните услуги, които поставят основата на реформата. Заложени са цели, които да повишават качеството на услугите и така да гарантират сигурни и достойни старини.

Философията се основава на изграждането на сътрудничество между правителството, общините и гражданското общество. В изготвяне на реформата вземат участие шест министерства: Министерството на здравеопазването и грижите, Министерството на труда и приобщаването, Министерството на местното самоуправление и регионалните въпроси, Министерството на културата и равенството, Министерството на образованието и Министерството на транспорта.

Основната цел на реформата е да се осигури възможност на възрастните хора да живеят колкото е възможно по-дълго и безопасно у дома, и необходимостта от полагането на здравни грижи и социални услуги да се отложи във времето.

За да бъде постигната целта, реформата предлага държавата да обедини усилията и ресурсите си в различните социални сектори и министерства, чрез по-ясно междуправителствено сътрудничество. Да бъде изготвена конкретна структура на сътрудничество между подчинените агенции на съответните министерства и да се включат в работата и регионалните държавни агенции. Залага се на по-добрата координация на националните и регионалните участници, както на тези, които допринасят за процеса на националното ниво, така и на тези на местно ниво, които са изпълнители на реформата.

Проведени са много проучвания за състоянието на системата и е изготвен анализ, който съдържа следните параметри:

Демографското развитие

През 2021 г. броят на населението в Норвегия е 5,4 милиона /според Световната банка/, а средната продължителност на живот е 84,7 години за жените и 81,6 години за мъжете. Според прогнозите на Статистическата служба делът на населението на 70 и повече години се увеличава от 13 процента през 2022 г. до 22,4 процента през 2060 г. До края на 2025 г. в Норвегия ще има около 1,1 милиона пенсионери. Общото застаряване на обществото ще продължава да се увеличава в резултат на по-ниските раждаемост и имиграция.

През последните 100 години възрастовият състав на населението много се променя. Този процес е свързан с три условия: големият процент деца, родени след Втората световна война, вече са пенсионери; в същото време продължителността на живота се увеличава, докато раждаемостта намалява.

До 2050 г. се очаква и населението да бъде неравномерно разпределено на територията на страната. Въпреки че във всички общини се очаква да има по-голям дял възрастни хора, увеличение на населението се очаква да бъде главно около големите градове, докато другите общини ще претърпят спад. За много от тях това ще бъде в допълнение към вече относително застаряващото население. До 2030 г. в областните общини ще има ръст на хората над 80 години с над 50 на сто, а делът на хората в предтрудолюбна възраст ще намалява. По-малкото хора в трудолюбна възраст ще означава, че в тези общини ще има по-малко налични човешки ресурси, които могат да работят.

Моделът на вътрешна миграция се централизира през целия следвоенен период, където повече хора се преместват от селските райони в градовете, отколкото обратното. Това означава и по-малко млади хора в общините от областта, които да полагат грижи за възрастните си роднини.

Продължителният живот - Основа за добро здраве

Възрастните хора днес и в бъдеще ще живеят по-здрави и ще бъдат повече години активни в ежедневието. Много от тях имат висше образование, по-добри финанси, по-добри условия на живот и по-добри функционални способности от всяко по-старо предишно поколение. Освен това мнозина са свикнали да използват новите технологии. Развиването на цифровите компетенции и умения, необходими за живот и работа в ерата на цифровата трансформация (Georgieva, G., 2020) е добра отправна точка за посрещане на старостта, овладяване на собствения им живот и участие в общността.

Повечето възрастни хора живеят независим живот без нужда от помощ от обществото или само с малко помощ. Възрастните хора днес имат по-добро ниво на функциониране от преди, но и много живеят с хронични заболявания и намален функционален капацитет, особено тези хора над 80 години, поради увеличаваща се възраст на живот сред населението. Прогнозите за използването на здравни услуги показват, че тези над 70 години ще представляват почти цялото очаквано увеличение в използването на услуги за обществено здраве и грижи до 2040 г. Броят на получателите на здравни грижи и социални услуги се очаква да се увеличи от малко над 350 000 през 2019 г. до около половин милион през 2040 г.

Значението на пол, култура, език и сексуална ориентация

В направените анализи се изследва и връзката на продължителния живот с пола. Тъй като жените живеят по-дълго, те съставляват и по-голямата част от възрастните хора. Комитетът по здравеопазване на жените посочва, че възрастните жени в Норвегия днес имат по-добро здраве от предишните поколения, функционират добре в ежедневието и са независими от помощ, когато остарят. В същото време напредналата възраст увеличава честотата на заболяванията и функционалните увреждания. Демографското развитие в крайна сметка ще доведе до нарастване на необходимостта от здравни услуги и грижи, като повечето от получателите на услугите ще бъдат жени.

Проучванията показват, че има връзка и между предоставянето на здравни грижи и услуги на възрастните хора и това дали възрастният човек има син или дъщеря. По-възрастните майки със синове са получили повече обществени помощи, за разлика от тези по-възрастни майки с дъщери.

В Норвегия има все повече и повече възрастни хора, които са с емигрантски произход. Докато днес те са само 7 процента, се очаква съотношението да бъде 24 процента сред възрастните хора над 60 години през 2060 г. Проучванията показват, че част от хората от емигрантски произход освен, че имат по-лошо общо здравословно състояние, по-малко използват здравни услуги в сравнение с останалата част от населението. В много емигрантски групи има в по-голяма степен психологически проблеми, отколкото в останалата част от населението. Като цяло към настоящия момент, те използват по-малко обществени услуги в сравнение с другите възрастни хора, но се очаква това да се промени, когато в бъдеще има повече възрастни имигранти. Към 2021 г. един на всеки трима емигранти е под най-ниското ниво на поддържане здравословен начин на живот и редовното посещение на различни здравни услуги. Това означава, че е налице ограничена връзка със здравната информация. В тази група има хора с много по-слаби дигитални умения. Това означава, че групата може да използва цифрови здравни услуги в по-малка степен. Ниската здравна грамотност е свързана с по-малко физическа активност, по-ограничено водене на здравословен живот, по-лошо самовъзприемане на здравето и оттук повече заболявания и здравословни проблеми в дългосрочен план. Затова е необходимо в държавната политика да бъдат набелязани действия за подобряване на образователния статус на тези поколения, т.к. представената картина на социалната обстановка в страната влияе и на качеството на работната сила (Vasileva, V., Ilieva B., 2015). Бежанците имат по-лош здравен профил от тези, които идват в Норвегия поради събиране на семейството, работа и образование.

Откритостта и съзнателната връзка със сексуалната ориентация, полова идентичност и изразяването на пола и приемането на полово и сексуално разнообразие, трябва също да се отчитат при характеризирането на здравните услуги и грижи, насочени към възрастните хора. Тези с различна сексуална ориентация се различават от другите възрастни хора по това, че по-малко от тях имат собствени деца, които могат да им помогнат и да ги подкрепят, когато остарят. Преглед на изследване от 2010 г. също показва, че два пъти повече от тези хора живеят сами в сравнение с общото население. Следователно това може да ги направи по-зависими от съдействието и помощта от общественото здравеопазване и службите за грижи. Националното проучване на качеството на живот на Statistics Norway показва, че хората с различна сексуална ориентация имат по-лоши резултати по всички показатели за субективно качество на живот в сравнение с общото население.

Общински здравни и социални услуги

Броят и съотношението на хората, получаващи здравни услуги и грижи, се увеличава с възрастта. През 2021 г. има приблизително 143 000 души на възраст над 80 години, които получават една или повече общински здравни услуги и грижи през годината. В същото време развитието във времето показва, че броят на възрастните хора, получаващи здравни услуги и грижи, намалява. Данните на Статистическата служба на Норвегия показва, че през 2009 г. 49,9 процента от възрастните хора на възраст между 80 и 89, получават една или повече услуги за грижа (честота на потребителите), докато през 2021 г. те са 39 процента. Съответният брой на възрастните над 90 години е 87,2 на сто през 2009 г. и 82,3 на сто през 2021 г. Ясна тенденция в статистиката е, че дялът на хора, живеещи в домове за възрастни, намалява от 13,6 на сто през 2015 г. на 11,4 на сто през 2020 г.

Друга ключова характеристика на развитието е, че има големи различия между възрастовите групи, когато става въпрос за използване на ресурси, измерено по отношение на часовете помощ. Данните от Общинския пациентски и потребителски регистър (KPR) показват, че по-възрастните потребители с големи нужди от помощ получават много по-малко часове за обслужване, отколкото по-младите потребители със същите нужди от помощ. Човек на възраст между 18 и 49 години с необходимост от помощ получава средно

69 часа здравни услуги и грижи на седмица, докато лице между 80 и 89 години със същите нужди от помощ получава 13 часа. Анализите показват, че разликите в обхвата на услугите не могат да се обяснят с различни функционални нива, а са свързани със здравословни причини (соматични проблеми, психологически проблеми, деменция и умствена изостаналост). Това може да е знак за по-здравословно остаряване и умишлена промяна (услуги за преместване вкъщи), но е разумно да се предположи, че паралелно с това развитие има и по-строга практика на разпределение, и че прагът за получаване на услуги за възрастни хора е бил повдигнат. От Сметната палата посочват, че възрастните хора получават здравни услуги и грижи, без да бъдат адекватно задоволени нуждите и желанията им. В три от десет случая, в които общината е взела решение за гледане в домашни условия, не става ясно каква помощ иска самият ползвател. В един от всеки четири случая общината не е имала контакт с потребителя преди вземане на решението.

В изготвена реформа, след направените анализи, правителството предвижда четири области на развитие, които да доведат до устойчиви резултати на постигането на целите.

1. Област на развитие – подкрепа и развитие на местните общности

Правителството ще работи по посока на благоприятни за възрастта местни общности, които подкрепят активността, участието и срещите между поколенията. Достъпът до културни преживявания, природни забележителности и добра физическа и социално приобщаваща среда, са важни фактори в една развиваща се местна общност. Желанието за здравословен начин на живот се засилва през последните десетилетия (Todorova, M., et. Ell 2018) и това намира отражение в предлаганата реформа.

Усилията на правителството да допринесе за щадяща възрастта местна общност, са концентрирани в три основни области:

□ приобщаваща среда и активни възрастни хора – Това включва среда и възможности без ненужни бариери и граници за всички жители, независимо от възрастта. Възможност за социален контакт, който да насърчи независимостта и уменията за справяне със задълженията и предотвратяване на самотата и социалната изолация.

□ участие и съвместно творчество – Възрастните хора са важни партньори сътрудничество с общините в дейността им за развитие на местната общност. За да се засили демократичното участие, за да се осигури легитимност на решенията и да се улесни близостта и доверието в местната среда, е необходимо да се развие добър диалог и климат на сътрудничество и равни отношения между всички участници. За да подкрепи повече участие и съвместно създаване, правителството ще доразвие прилагането на програмата за обучение за възрастни хора в цялата страна и участието им в различни инициативи.

□ планиране на по-добра старост – Пред лицето на демографските промени е необходимо както общините, така и населението да планират старостта. Общините трябва да планират постигането на устойчиво развитие в условията на застаряващо население, а всеки човек трябва да поеме отговорността да планира предварително как да посрещне старостта. За да отговори на необходимостта от планиране, правителството ще работи по посока повишаване на осведомеността и знанията за планирането на старостта на общинско ниво.

2. Област на развитие – планиране и адаптиране на жилища за възрастни

Предвижда се правителството да провежда активна жилищна политика, която да спомогне за изравняване на социалните и географски различия на жилищния пазар. Увеличаването на достъпността в и около жилищата, и увеличаването на дела на жилищата, обитавани от собственици, е важно условие, за да бъде постигната целта повече възрастни хора да могат да живеят безопасно у дома.

Мерките в програмата са подредени по следните основни теми:

□ насочване и планиране – Правителството се ангажира да даде възможност на общините да реализират потенциала на доброто планиране чрез добри инструменти и координация на правителствените инициативи. Като част от програмата правителството ще

съдействия за повишаване на осведомеността относно насоките и планирането чрез; засилване на консултантската роля на Норвежката държавна жилищна банка по отношение на общините; укрепване на експертния опит в областта на планирането в общината; усвояване на знания относно видовете жилища, подходящи за хора с деменция и др.

□ планиране на собствената ситуация със жилищата – Жилищата са предимно частна отговорност. За да насърчи хората да направят стратегически избор, като например да адаптират собствените си жилища или да се преместят, правителството ще улесни повече хора да планират собственото си жилищно положение. Като част от програмата за жилищно настаняване на възрастни хора правителството ще проведе информационна кампания за жилищно планиране и ще работи по посока да улесни по-възрастните хора да адаптират собствените си жилища;

□ повече социални жилища – За да се даде възможност на повече възрастни хора да живеят по-дълго у дома, трябва да се осигурят повече жилища за специални нужди в цялата страна. Чрез програмата за жилищно настаняване на възрастни хора правителството ще допринесе за изграждането на повече жилища, съобразени с възрастта. Това трябва да се осъществи както чрез изграждане на нови жилища, така и чрез адаптиране на съществуващи жилища.

Правителството ще създаде Програма за настаняване на възрастни хора. Общото предназначение на тази Програма е да се гарантира, че всеки има достъп до собствения си дом в благоприятна жилищна среда. Целта е да насърчат тези хора да поемат отговорност и да осъзнаят по-добре собственото си жилищно положение, като в същото време тези, които нямат средства да адаптират съществуващото си жилище или да се преместят в по-достъпно жилище, ще бъдат взети в попечителство.

Чрез Програмата за настаняване на възрастни хора правителството иска да стимулира повече собствени домове за възрастни хора в цялата страна и да накара повечето възрастни да живеят и да си позволят собствен дом, или като адаптират сегашния си дом, или се преместят в собствен дом. Тази Програма ще насърчава мерки, които позволяват хората да живеят у дома си възможно най-дълго и които допринасят за самоовладяването и участието в местната общност. Програмата ще съдържа мерки, които подпомагат доброто планиране и развитие, чрез насоки и координиране на инструменти.

3. Област на развитие - компетентни и овластени служители

Правителството иска услугите да бъдат безопасни и с добро качество. Персоналът е най-важният ресурс за осигуряване на безопасно и добро здравеопазване и грижи за населението. Амбициите на правителството за компетентен и упълномощен персонал попадат в пет основни области, които ще допринесат за безопасността и предвидимостта при работа с услугите и ще гарантират, че услугите се предоставят след консултация с потребителите и техните роднини:

□ доверие – Услугите трябва да бъдат сигурни, надеждни и основани на знания, да се ползват с високо доверие сред населението и да бъдат привлекателно място за работа през целия професионален живот. Чрез реформата правителството цели да допринесе за овластяване на служителите, които работят в услугите за възрастни хора. Подходът, който ще се използва е отдолу нагоре. За да допринесе за безопасни услуги, така че повече възрастни хора да могат да живеят безопасно у дома, правителството предвижда да покани общините и областните власти да кандидатстват по програми, които да повишат качеството на услугите. Също така се разработват и мултиплицират модели, които да стимулират увеличаването на основния персонал, за да се ограничи назначаването на служители на временни договори.

□ компетентност – За да може повече възрастни хора да останат по-дълго време вкъщи, правителството ще помогне на общините да осигурят достатъчно персонал с нужния опит. По-големият акцент върху мерките за промоция на здравето означава, че има нужда от по-голям професионален обхват и интердисциплинарно сътрудничество.

□ преструктуриране и организация – За да се улеснят добрите и безопасни услуги и възможно най-доброто използване на наличния персонал, е важно службите да се ангажират с развитието на услугите и да пробират нови начини на работа.

□ качество – За да се даде възможност на повече възрастни хора да останат по-дълго време у дома, са необходими добро управление и добро планиране. Знанията и опитът инструментите и системите, които улесняват съвместната работа по подобряване на качеството и безопасността на пациентите и потребителите, допринасят за добри и безопасни услуги.

□ изследователска и основана на знанието практика – Повече научни изследвания и достъп до знания са ключова предпоставка за работа, основана на знанието. Ние ще гарантираме, че знанията и научните изследвания са достъпни и се използват. Правителството ще подкрепя развитието на системите за знания и изследвания в общинските служби за здравеопазване и грижи; ще съдейства за по-активното разработване и прилагане на резултатите от научните изследвания в сферата на здравеопазването и грижите; ще улеснява по-широкото и по-добре организирано сътрудничество в областта на научните изследвания, които отговарят на нуждите на общините от знания.

Затова използваните методи и подходи, прилагани в обучението на студентите, се нуждаят от непрекъснато развитие и усъвършенстване, за да се увеличава нивото на квалифицираност“ на обучаемите (Илиева, Б., Н. Ненова, Шопова (2021), за да се отговори на нуждата от обучение и развитие на персонала, предоставящ грижи и услуги за възрастните хора.

4. Област на развитие – безопасност за потребителите и подкрепа на роднините им

Много възрастни хора са в добро здраве и не се нуждаят от целодневни помощ или услуги. Но с напредване на възрастта повечето хора получават едно или повече заболявания, за които се нуждаят от проследяване и помощ за преодоляване. Следователно добрата достъпност и качество са важни за всички. Целта е всеки да има равен достъп до здравни услуги и грижи, независимо от мястото на пребиваване, диагнозата, личните финанси, пола, етническият произход и жизнената ситуация. Правителството продължава да развива и подкрепя съвместните грижи и услуга, че да може всеки човек да има една защитена старост.

По-голямата част от получателите на здравни услуги и грижи живеят у дома. Затова правителството насочва усилията си към услугите в домашна среда. Добрите и базирани на нуждите услуги в дома са важни за повишената сигурност и добрия живот. трябва да бъдат събрани опитните екипи, които да полагат качествена и индивидуална грижа, съобразена с нуждите на всеки човек. Въз основа на въпроса "Какво е важно за вас?" услугите трябва да се адаптират към желанията и нуждите на индивида, както физически, психологически, социални, така и екзистенциални. По този начин индивидът може да живее със смисъл, майсторство и опит така, че основните ценности и интереси да се грижат. Ядрото на новата домашна услуга е, че потребителите и пациентите трябва да получават добри и адаптирани услуги у дома и че са въведени правилните умения и мерки, за да се даде възможност на възрастния човек да живее у дома толкова дълго, колкото може и иска.

ИЗВОДИ

Реформата „Изграждане на безопасни домове“ предоставя насока и рамка за развитието на по-благоприятно за възрастта и деменцията общество, което ще улесни възрастните хора, които могат и искат да могат да живеят в домовете си по-дълго. Целта е също така да се осигури устойчивост чрез по-добро планиране, засилена превенция и по-целенасочени услуги.

Големите обществени промени, пред които сме изправени със застаряващото население, ще засегнат цялото общество и ще изискват от нас да мислим наново и не на последно място, да се изправим пред това заедно във всички сектори. Трябва да мислим заедно, за да можем да създадем по-устойчиво общество.

Необходимо е създаване на мрежи за управление. По отношение на различните участници, създаването на мрежи и връзки може да бъде ключово за обмен на информация и ресурси. Тези мрежи могат да се използват за подкрепа на сътрудничество и споделяне на знания.

Създават се нови социални практики и взаимодействия: Споразуменията и мрежите могат да стимулират разработката на нови социални практики и начини на взаимодействие между участниците. Това може да включва по-ефективни методи за решаване на проблеми и иновативни начини за постигане на целите.

Предизвикателствата през настоящите поколения изискват изграждане на устойчиви модели на управление: Целта на този процес е да се създадат по-устойчиви модели на управление, които са насочени към минимизиране на различни рискове. Това може да включва устойчиви практики в областите на околната среда, икономиката, социалната справедливост и други.

REFERENCES

Dimitrova L., Ilieva B., (2023) The Need for the Training of Students - Social Educators. *Proceedings of University of Ruse - 2023, volume 62, book 6.2* (**Оригинално заглавие:** Димитрова Л., Б. Илиева 2023 Необходимостта от обучението на студенти – социални педагози" *Научни трудове, том 62, серия 6.2., Педагогика и психология, 33-37*).

Ilieva, B., Nenova-Shopova, N.. PARENTS' KNOWLEDGE OF CHILDREN'S RIGHTS. Conference Research Fund No. 21-FPNO-02 "Establishment of STEALM centres in education and socio-pedagogical sphere. ISSN 1311-3321, p.v48 (**Оригинално заглавие:** Илиева, Б., Н. Ненова Шопова. 2021 PARENTS' KNOWLEDGE OF CHILDREN'S RIGHTS Конференция: Фонд Научни изследвания № 21-ФПНО-02 „Създаване на STEALM центрове в образованието и социално-педагогическата сфера“, ISSN 1311-3321, p.48).

Georgieva, G., Project based learning in an intercultural environment through eTwining (2020), *proceedings of University Of Ruse - 2020, volume 59, book 6.2*.

Todorova, M., Sv. Ruskova, S. Kunev (2018) "Research of Bulgarian consumers' reactions to organic foods as a new product" *The 6th International Conference Innovation Management, Entrepreneurship and Sustainability (IMES 2018)*, DOI 10.18267/pr.2018.dvo.2274.0: 1057-1070.

Tøien, M., (2018) An exploration of how long-term preventive home visits affect older persons' health and possibility for a good life in their own homes. Users' and service-providers' perspectives. Institute of Health and Society, Department of Nursing Science, UNIVERSITETET I OSLO.

Vasileva, V. (2020). People of the third age as subjects of lifelong learning. *Conference: 56 th Annual scientific conference of University of Ruse and Union of Scientists*.

Vasileva, V., Ilieva B., (2015). Challenges for Lifelong Learning Policy in Bulgaria. *Scientific works - Ruse University "Angel Kanchev",- Pedagogy and Psychology, History, Ethnology and Folklore 51-55*, (**Оригинално заглавие:** Василева В., Б.Илиева "Предизвикателства пред политиката на учене през целия живот в България" 2015. *сб. Научни трудове – Русенски Университет „Ангел Кънчев”,- Педагогика и Психология, История, Етнология и Фолклор, : 51-55*).

<https://snl.no/eldreomsorg> (Accessed on 20.09.2023).

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-24-20222023/id2984417/> (Accessed on 20.09.2023).